

ברך על הפרפרת שלפני המזון, פטר את הפרפרת שלאחר המזון.

ד. ברך על היין שבתוך המזון; רב אמר: פוטר את היין שלאחר המזון. וכן אמר רב נחמן. ואילו רב כהנא ורב ששת רב הונא ורב יהודה וכל תלמידי רב אמרו: אינו פוטר, שזה לשרות וזה לשתות. ומן הסתם תלמידי רב שמעו כן מרב. ונראה שכן הלכה. ואמנם אין לנו עתה 'יין שלאחר המזון', שהרי אין אנו מושכים ידינו מן הפת, וכנ"ל (תוס' וש"פ).

ה. ברך על הפת – פטר את הפרפרת. (רש"י: מיני בשר או דגים. תוס': מיני פת שברכתם 'מזונות'. וכתבו התוס' שמדובר בפרפרת שבתוך הסעודה, כי פרפרת שלאחר הסעודה – אין ברכת הפת פוטרתה כדלעיל מא:). וכל שכן שפטר מעשה קדרה (כגון דייסה) שהוא בא לזון ממש. ונסתפקו בגמרא בדעת בית שמאי, האם חולקים על דין זה וסוברים שברכת הפת אינה פוטרת אף לא מעשה קדרה, וכל שכן פרפרת. ברך על הפרפרת – לא פטר את הפת. והעלו בגמרא אפשרות לפרש שפרפרת פוטרת מעשה קדרה, ובית שמאי חולקים על כך (ולא על הרישא), וסוברים שהפרפרת אינה פוטרת מעשה קדרה. ועלה ב'תיקון'. א. אפילו ברך על הפרפרת 'בורא מיני מזונות' ונתכוין לפטור הפת – לא פטר [ואינו דומה למברך 'מזונות' על הפת שיצא] (עפ"י שיטמ"ק; משנ"ב קעו סק"ב).

ב. יש אומרים שלפי לשון ראשונה שב"ש חולקים על הרישא, סוברים חכמים שהפרפרת אינה פוטרת מעשה קדרה (עפ"י רשב"א; כס"מ ולח"מ ד,ו בדעת הרמב"ם). וכן מובא בירושלמי. ונחלקו הראשונים להלכה (ערמב"ם שם שנקט לפי גרסתנו (וכן גרס הרדב"ו ח"ב תרמג) 'בירך על מעשה קדירה פטר את התבשיל, בירך על התבשיל לא פטר את מעשה קדירה'. והרמ"א (קעו) פסק שפוטר, כיון שברכת שניהם 'מזונות' (משנ"ב). וישנה דעה בראשונים (ע' במאירי ושיטמ"ק, כס"מ בדעת הרמב"ם) שאפילו דברים שברכתם 'שהכל' נפטרים בברכת 'מזונות' של מעשה קדרה או של הפרפרת, כשם שהפת פוטרת שאר מאכלים.

דפים מב – מג

פג. אנשים האוכלים או שותים יין בחבורה – מתי כל אחד ואחד מברך לעצמו ומתי אחד מברך לכולם?

היו יושבים לאכול – כל אחד ואחד מברך לעצמו (בין ברכה שלפני המזון בין שלאחריו. תוס' ושאר ראשונים. ועתוס' חולין קו: ד"ה שמע). הסבו – אחד מברך לכולם (לפניה ולאחריה). והעלו בגמרא שהוא הדין בלא הסבה אלא שהזמינו עצמם לאכול במקום פלוני – הרי זו כקביעות ואחד מברך לכולם, ואעפ"י שכל אחד ואחד אוכל מכרו.

א. בירושלמי נחלקו (לפי גרסת כמה ראשונים) בעל הבית האוכל עם בני ביתו, האם מצטרפים אפילו לא הסבו בתחילה ביחד אם לאו. והלכה שמצטרפים מפני שכל בני הבית נגריים אחר בעל הבית [ודוקא אם אכלו על שלחן אחד] (עפ"י ראשונים; או"ח קסז, יא).
ב. כתבו התוס' ושאר פוסקים: עתה שאין לנו הסבה, ישיבה שלנו הריהי כקביעות. ודוקא כשאוכלים פת על שלחן אחד [ובמפה אחת], אבל בני אדם האוכלים תוך כדי הליכתם בדרך ולא ישבו – כל אחד ואחד מברך לעצמו [אפילו אוכלים כולם מכרו אחד].
ג. מדברי התוס' מבואר שגם כשנתישבו לאכול בזה אחר זה וכל אחד ברך לעצמו 'המוציא', בברכת המזון שלאחר האכילה אחד מברך לכולם אם קבעו לאכול באותו מקום וכד' (וע"ע להלן מה).

- ד. כשאין שם כדי זימון, כגון שנים שאכלו בהסבה; מרש"י (מה: ד"ה מצוה) נראה שמצוה על כל אחד לברך לעצמו, הן ברכה אחרונה הן ברכה שלפניה.
- והתוס' (שם ע"א ד"ה מצוה) סוברים שבכמה שלפניה אחד מברך ומוציא את חברו. וכן חבורה שקבעו לאכול פירות, אם כי אין שם זימון, בברכה שלפניה אחד מוציא את כולם (וכן פסק בשו"ע ריג,א). ויש חולקים (ב"י קעד עפ"י ראב"ד; שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן קצו; רמ"א ריג,א).
- ה. לענין ברכה אחרונה מלבד ברכת המזון; מן הדין כל אחד מברך לעצמו אפילו קבעו אכילתם יחדיו (עפ"י חולין קו; שו"ת הרשב"א ח"א רה וב'מיוחסות לרמב"ן קצו; או"ח ריג,א). אך מי שאינו בקי בה, חברו מוציאו בברכתו לכתחילה, בשיבה. ואולם כתבו אחרונים שעתה שההמון מזולזים בברכה אחרונה, יש לאחד להוציא את כולם, גם כשיודעים כולם לברך, ובפרט בברכה מעין שלש. וטוב יותר שהשומעים יאמרו עם המברך מלה במלה (עפ"י משנ"ב ריג סק"ט ושעה"צ).
- יין שבסעודה; שבתוך המזון – כל אחד ואחד מברך לעצמו, לפי שאין בית הבליעה פנוי (ואין לב המסובים אל המברך. רש"י). לאחר המזון – אחד מברך לכולם.
- א. יש שאמרו שאם אומר 'סברי מורי' והם מניחים אכילתם כדי להקשיב – אחד יכול לברך לכולם אף בתוך המזון, וכן משמע בירושלמי שמחלק בין אורחים המברכים לבעל הבית שהכל פונים אליו. ואין נראה לרבנו אלחנן, שלא חילקו חכמים בדבר (מובא בתוס'). והרמ"א כתב שנוהגים כדעה ראשונה, שאם אומר 'סברי רבותי' – אחד מברך לכולם. ומכל מקום אין הידור לעשות כן (באר הלכה שם).
- ב. יש אומרים שברכת 'הטוב והמטיב' על היין אחד מברך לכולם. ורבנו יחיאל חולק (תוס').
- ג. מוגמר שהביאוו בתוך הסעודה, אחד מברך לכולם, שהרי כשתעלה תמרתו יהנו ממנו כולם כאחד, ואינו כיון שכל אחד שותה בזמן אחר (עפ"י שו"ת הרי"ף ש, כפירוש ר"ח).
- ולפרש"י שאין המסובים פנויים לשמוע הברכה, או לפי המפרשים משום סכנה בעניית 'אמן' באמצע אכילתם – נראה שדין המוגמר כדן היין שכל אחד מברך לעצמו.
- ישבו לשתות יין, שלא בסעודה; רבי יוחנן אומר שדינו כדן פת, שאם הסבו – אחד מברך לכולם, ואם לאו – כל אחד מברך לעצמו. ואילו רב אמר שהיין שונה; ללשון אחת אין צריך הסבה, וללשון אחרת אין מועיל לו הסבה. ואמרו בגמרא שגם לפי לשון ראשונה, אורחים הקרואים לסעודה השותים בתחילה במקום אחד עד שיבואו כולם ויעלו להסב (במקום אחר) – כל אחד ואחד מברך לעצמו, שאין זו קביעות. ועוד מבואר שגם לפי הלשון האחרונה שאין מועילה הסבה ליין, זה דוקא כשקובעים ליין בלבד, אבל כשקובעים לסעודה, מתוך שמועילה הסבתם לפת מועילה ליין שלפני המזון.
- א. בכל מקום שכל אחד ואחד מברך לעצמו, יש סוברים שאפילו בדיעבד לא נפטר בשמיעה מאחד, ואפילו ענו 'אמן' אחר ברכתו (עפ"י רא"ש; מגן אברהם קסו סקכ"ח ושו"ע הגר"ז), ויש סוברים שנפטר אם המברך כיוון בפירוש להוציא והם לצאת (שו"ע שם יג. וכן נקט הגר"א לעיקר).
- ב. באופנים שאחד יכול לברך לכולם, מצוה לעשות כן, משום 'ברב עם הדרת מלך' (ע' כס"מ ברכות א, יב מהרמ"ך). ומ"מ רשאים לקבוע יחד על דעת שלא להצטרף, ולפיכך יש נוהגים לברך כל אחד לעצמו מפני שההמון אינם נוהרים מלהשיח בין שמיעת הברכה לטעימה, וכיון שנהגו כן הרי זה כאילו היתה דעתם בפירוש בקביעתם שלא להצטרף (עפ"י שו"ע הגר"ז קסו, יח. ונראה לכאורה שאם מברכים באמירה אחת כגון שאחד מברך בקול והשאר בלחש [כמו שנוהגים לעשות כן בברכת 'שהחינו' בכניסת יוהכ"פ, וכן הרבה עושים כן בקידוש בליל פסח], ג"כ נתקיים בכך 'ברב עם' כמו במוציא את האחרים בברכתו.

דף מג

פד. א. כיצד מתחיל סדר הסבה?

ב. הביאו לפניו לאחר המזון שמן והדס – על מה יברך תחילה?

ג. שמן ויין – מה קודם לברכה?

א. כיצד סדר הסבה (- תחילתו, כפי שהיה נהוג בימינו); אורחים נכנסים ויושבים על גבי ספסלים ועל גבי קתדראות עד שייכנסו כולם, הביאו להם מים – כל אחד ואחד נוטל ידו אחת (זו שמחזיק בה הכוס. ומשום כבוד הברכה עושים כן או משום טומאה או משום נקיות גרידא, אך לא כחובה. עתוס). בא להם יין – כל אחד ואחד מברך לעצמו. עלו והסבו (במקום אחר. רש"י ותוס'), הביאו להם מים, אעפ"י שנטלו ידם, חוזרים ונוטלים שתי ידיהם לסעודה. בא להם יין, אעפ"י שכל אחד ברך, שב אחד ומברך לכולם, (משום שינוי מקום. רש"י ותוס').

סדר זה האמור, ליטול ידיים לסעודה קודם שתיית יין שלפני המזון – זהו כדעת בית שמאי, אבל לדברי בית הלל מוזגים את הכוס ושותים ואחר כך נוטלים לידיים (משנה נא: ורש"י שם).

ב. הביאו לפניו (בסוף הסעודה) שמן והדס; בית שמאי אומרים: מברך על השמן ואח"כ מברך על ההדס, ובית הלל אומרים: מברך על ההדס ואח"כ מברך על השמן. רבן גמליאל הכריע בבית שמאי מפני ששמן זכינו לריחו וזכינו לסיכתו, הדס לריחו זכינו לסיכתו לא זכינו. אמר ר' יוחנן: הלכה כדברי המכריע. וסיפרו על רב פפא שנהג בבית הלל, ומסר כן בשם רבא, אלא שלפי גרסתנו דחו זאת שבאמת הלכה כדברי המכריע, ורב פפא לדחות את שואליו אמר כן. ואילו הרי"ף פסק הלכה כבית הלל, וכמנהג רב פפא שההדס קודם [ומשמע שלא היה גורס 'ולא היא...'. תוס'].
א. בשלחן ערוך נפסק כדברי הרי"ף שנקט כרב פפא לברך על ההדס קודם. (ועתוס' שבת מ. ד"ה הלכה) שתי דעות אם הכרעת רבן גמליאל הריהי ככל הכרעה שבש"ס שהלכה כדברי המכריע, אם לאו [שהרי אינה הכרעה אמצעית אלא שסבר בבית שמאי]. וע' יד מלאכי קפג שהוכיח מכאן שהלכה כדברי המכריע גם במחלוקת היחיד כנגד הרבים, כשם שאמר רבי יוחנן הלכה כר"ג שהכריע כב"ש כנגד ב"ה).

ב. רש"י פירש בשמן הבא לסוך ידיו להעברת זוהמת האַכְלִים. והתוס' כתבו להריח, שאם להעביר הזוהמא הלא אין מברכים עליו.
ג. היו ברכותיהם שוות, כגון שהשמן מבוסם בעצי בשמים; מברך על ההדס (להלכה) ופוטר את השמן. ולעולם על מה שהוא מברך אוחזו בימינו (פוסקים).

ג. הביאו לפניו שמן ויין; בית שמאי אומרים: אוחזו את השמן בימינו ואת היין בשמאלו, מברך על השמן וחוזר ומברך על היין. בית הלל אומרים: אוחזו את היין בימינו ואת השמן בשמאלו, מברך על היין וחוזר ומברך על השמן. וטחו בראש השמש. ואם תלמיד חכם הוא, והרי גנאי הוא לו שיצא מבושם – טחו בראש הכותל.
הלכה כבית הלל. ולא דוקא יין, אלא כל דבר מאכל ברכתו קודמת לברכת הריח (פוסקים).

המברך על היין, הוא מברך על המוגמר הבא לאחר הסעודה (כפרש"י. ור"ח פירש באופן אחר).

- פ.ה. א. כיצד מברכים על הבשמים לסוגיהם?
 ב. הרואה אילנות מלבליים, כיצד מברך?
 ג. אלו מאמרים מסר רב זוטרא בר טוביה?
 ד. אלו ששה דברים מנויים בסוגיא שהם דברי גנאי לתלמיד חכם?

א. על הבשמים המגומרים (= ששורפים אותם) – מברכים משתעלה תמרתם, בטרם נהנה מן הריח (רבי זירא בשם רבא בר ירמיה).

המריח ולא בירך לפני הרחתו, נראה שמברך לאחר מכן בתוך כדי דיבור (הליכות שלמה ח"א כג, לח).

רבי חייה בנו של אבא בר נחמני מסר מרב חסדא בשם רב (או זעירי): כל המוגמרות מברכים עליהם 'בורא עצי בשמים' (אעפ"י שהעץ נשרף ואינו בעין (רש"י ותוס'). אך דוקא כהעץ עדיין קיים עכ"פ כגחלת, אבל אם אינו בעולם כלל אין מברכים עליו. עפ"י באה"ל רטז ד"ה משיעלה; ריז ד"ה אלא, חוץ ממושק (= בושם העשוי מחיה מסוימת) שמברכים עליו 'בורא מיני בשמים'. והשיבו על דבריו מדברי הברייתא האומרת שאין מברכים 'עצי בשמים' אלא על עצי אפרסמון והדס (ודומיהם, שהעץ עצמו מריח בלא שריפה. רש"י). יש שאין גורסים 'תיובתא' והקושיא היתה שמשמע שאין לברך אלא על עצי אפרסמון והדס. ומתריך שהוא הדין לכל המינים הדומים לאפרסמון והדס שעיקרם לריח, להוציא תפוחים וחבושים שעיקרם לאכילה, שאין מברכים עליהם 'בורא עצי בשמים' (מובא בתוס').

ומנו בשמים נוספים שברכתם 'בורא עצי בשמים': **כשרתא** (רש"י: קושט); **סמלק** (רש"י: יסמין. רבנו יונה: רוזמרין. וע' שו"ע רטז, ז); **חלפי דימא** (רש"י: שבולת נרד. שו"ע: הוא מה שקוראים: אישפ"ק. משנ"ב: נקרא בימינו ספיגינאר. ולדעת הגר"א (בתר"י) זהו רוזמרין) – שגם אלו נחשבים עצים [כגבעולי הפשתן שכינם הכתוב 'עץ' – בפשטי העץ]; נרקום (רש"י: חבצלת השרון) של גינה. אבל של שדה – 'בורא עשבי בשמים'. **סיגלי** (מין דודאים הנזכר במקרא. משנ"ב. ונקרא: 'יאול"ש' – שו"ע. והם הקרויים בעברית 'סיגליות') – 'בורא עשבי בשמים'. (עשבי – כצ"ל. והבי"ת רפויה. פרי מגדים, לפי שהשי"ן מודגשת ושואה נע. וע' מנחת שי משלי כו, כה). ויש בזה דעה נוספת. עפ"י משנ"ב רטז סק"ג).

א. נחלקו ראשונים האם כל צמח שגבעולו קשה נקרא 'עץ' לענין ברכת הבשמים (עפ"י רא"ה, ריא"ז), או רק אם מתקיים בקרקע משנה לשנה (עפ"י הגאונים, הרי"ף, הרשב"א בחדושו ובתשובה שצט, ועוד). וקשה להכריע בדבר, על כן אין לברך 'בורא עצי בשמים' אלא אם נשאר משנה לשנה. ובאופן זה, אפילו הגבעול מתייבש אבל נשאר קיים – מברכים עליו 'בורא עצי בשמים' אפילו גבעולו רך (עפ"י משנה ברורה ובאור הלכה רטז, ג). ובשו"ת אור לציון (ח"ב מו, נב) פסק שאין לברך 'עצי בשמים' אלא בשלשה סימנים אלו: עליו יוצאים מעצו ולא משרשו, אין גזעו מחליף, וגזעו קשה.

ב. על תבלין פילפל וזנגביל מברך כברכת הבשמים (כן משמע בשו"ת הרשב"א ח"ג רלד, ומשמע שאף בהבדלה רשאי לברך עליהם. וכ"כ הט"ו יו"ד קח סק"ז). ויש חולקים וסוברים שאינם 'בשמים' אלא תבלין (נקודות הכסף שם. וכתב שאין לברך עליהם בהבדלה [ואולם ברשב"א משמע שמברכים כנ"ל. אלא שיש סוברים שצריך שיהיו מיוחדים לריח]).

פירות הנותנים ריח; המריח באתרוג או בחבוש אומר: 'ברוך שנתן ריח טוב בפירות'.

א. צריך לומר: 'אשר נתן ריח טוב בפירות', ולא 'הנותן' (משנ"ב עפ"י א"ר. וכ"ה לשון הרא"ש לעיל אות ו, הגם שכאן (אות לו) קיצר וכתב 'ברוך שנתן'. ובירושלמי הנוסח 'אשר נתן... בכל ברכות הריח). ויש חולקים. (וע' רב פעלים או"ח ח"ב סוס"י לה).

- ב. אינו מברך אלא אם נטלו על מנת להריח, אך לא כשנטלו לאכול (פוסקים).
- ג. כתבו האחרונים (הביאם המשנ"ב רטו סקט"ז): המריח קפה טחון חם שריחו נודף, מברך 'אשר נתן ריח טוב בפירות'.
- ד. המריח ורדים; לדעת הרמב"ם (ברכות ט) והשלחן-ערוך (רטו, ג) מברך 'בורא עצי בשמים' [הב"י כתב שאם גדלים על הקרקע ולא בעץ אומר 'בורא עשבי בשמים'. והגר"א מצדד שאם מוציא עליו מעצו ומתקיים משנה לשנה יברך 'עצי', ואפשר שגם הב"י מודה לזה. משנ"ב]. ודעת הראב"ד (וכן הסכים הרשב"א בתשובותיו ח"א שצו וח"ז שעג) שמברך 'שנתן ריח טוב בפירות', לפי שנאכל במרקחת והריהן כאתרוגים וחבושים. (נראה שכיום כו"ע מודים שאין נטיעתן לצורך אכילה).

שמן מבושם; על שמן אפרסמון (הגדל בארץ ישראל) – רב יהודה אמר: 'בורא שמן ארצנו'. ואמר רב חסדא שאין ללמוד הלכה מדבריו שחביבה עליו א"י ביותר. אלא אמר רבי יוחנן: 'בורא שמן ערב'. שמן (או שאר נוזלים. פוסקים) שכובשים בו עצי בשמים (והם טמונים בתוכו ואינם נראים לעין. עפ"י רש"י); לדעת רבי אדא בר אבהו אין מברכים עליו 'בורא עצי בשמים'. ורב כהנא אמר: מברכים, אבל לא כשהבשמים נטחנו. ונהרדעי אמרו: אפילו טחונים.

א. כן פרש"י. ור"ח הביא לפרש: 'כבוש' היינו שכובשים שומשומין עם מיני בשמים זמן מרובה, עד שהם קולטים ריח חזק, וסוחטים וטוחנים אותם. ו'טחון' היינו שאינם נכבשים זמן רב עם הבשמים אלא סמוך לטחינתם, ואינו קולט הריח כל כך.

ב. להלכה, שמן מבושם שהבשמים בתוכו – מברך עליו כברכת הבשמים ('עצי' או 'עשבי'). ואם סיננוהו והוציאו את הבשמים – יש אומרים לברך 'בורא שמן ערב' ויש אומרים שאינו מברך עליו כלל, וכיון שספק הוא נכון ליוזר מלהריח בו (שו"ע רטו, ו). ומי שאינו רוצה להחמיר על עצמו – הסיקו האחרונים שמותר לו מן הדין להריח ולברך 'בורא מיני בשמים' (משנ"ב שם). וכן פסק בשו"ת אור לציון (יד, לה) שמי בושם שהם בתוך בבקבוק או שנתנם על ידו ועדיין היד רטובה מהם – מברך על הרחתם 'בורא מיני בשמים'. אבל טבק הרחה אין מברכים עליו, כי מקור הריח מדבר אחר שאינו קיים.

ודעת הגרשז"א (ע' בספר שמירת שבת כהלכתה ח"ב סא הערה לב ובמילואים) שמי בושם בזמננו העשויים בהפרדה כימית מחמרים מלאכותיים, אינם תלויים בנידון הפוסקים אודות שמן שהוציאו ממנו את הבשמים, הלכך נכון שלא לברך עליהם.

ג. שמן מבושם העשוי לסוך על הידים בגמר הסעודה, להעברת הזוהמא – אין מברכים עליו ברכת הבשמים מפני שבא למטרה אחרת. ואולם על שמן אפרסמון מברכים 'בורא שמן ערב' גם בכגון זה (עפ"י רש"י להלן נג.).

ד. המסופק אם מין עץ הוא או עשב – יש אומרים לברך 'שהכל נהיה בדברו'. והר"מ מקוצי היה אומר לברך 'בורא מיני בשמים' (תוס'). וכן הסכימו הפוסקים.

ה. במוצאי שבת נהגו לברך על כל סוגי הבשמים 'בורא מיני בשמים', משום בלבול המון העם שאינם יודעים להבחין בין המינים השונים (של"ה. מובא במג"א ומשנ"ב רצו, א. ע"ש). ואין כן מנהג בני ספרד.

ב. אמר רב יהודה: היוצא בימי ניסן ורואה אילנות מלבלבים, אומר: 'ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם'.

- א. הבלבוב היינו הוצאת הפרח. וי"א אפילו לא נראו פרחים אלא שניכרת חנטה כלשהי (ערמב"ם, או"ח רכו. וע' הלי"ש ח"א כג הערה 121).
- ב. כתבו הפוסקים ש'ימי ניסן' לאו דוקא אלא שאז הדרך לבלבב בארצות החמות (עפ"י משנ"ב רכו מאחרונים). ועפ"י הקבלה יש שכתבו להקפיד על ימי ניסן (ע"ש ברכ"י ועוד. וכן יש לדייק מדברי הרב בעל התניא – יגדיל תורה סד). ואין מברכים אלא פעם אחת בשנה, ואף על אילנות אחרים לא יברך שוב באותה שנה (עפ"י משנ"ב).
- ג. לא בירך בראיה ראשונה, יכול לברך כל עוד לא גדלו פירות. ויש אומרים אף לאחר שגדלו מברך אם לא ראה מקודם (ע' מרדכי כאן; בהגר"א וא"ר שם). ומכל מקום אם כבר נגמר הפרי כל צרכו שראוי לברך עליו 'שהחיינו', אין כדאי לברך עליו ברכת האילנות (משנ"ב שם סק"ד עפ"י אחרונים).
- ד. מברכים על ריבוי אילנות מבלבבים (עפ"י הלכות קטנות ח"ב כח). ויש שכתבו לדקדק על ראיית שני אילנות (עפ"י חיד"א. וכן הידר הגרשו"א למעשה).
- ה. אין מברכים על אילני סרק אלא על אילני מאכל (משנ"ב, מהלכות קטנות).
ברך על אילן סרק – צדד בשו"ת שבט הלוי (ח"ו נג, ד) שלא יברך שוב כשיראה אילן פרי. ואפילו אם ברך ללא שראה האילנות אלא שמע שמבלבבים, נסתפק שם אם יש לברך שוב כשיראה.
- ו. מותר לברך על אילן שמור ונעבד בשביעית (הליכות שלמה ח"א כג, ל). ועל ערלה נסתפק הגרעק"א אם יש לברך 'ליהנות בהם' אם לאו. ובשו"ת דובב מישרים (ח"ג ה) צדד לברך.
- ז. אפשר לברך ברכה זו בשבת (כן נהגו הגרשו"א והגאדר"ת. מובא בהליכות שלמה ח"א כג הערה 121). ויש שכתבו לא לברך בשבת (דעה זו הובאה בכף החיים רכו).

ג. מאמרי רב זוטרא בר טוביה בשם רב, המובאים בסוגיא:
מנין שמברכים על הריח שנאמר כל הנשמה תהלל י-ה – איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו הוי אומר זה הריח; –
עתידין בחורי ישראל [שלא טעמו טעם חטא. עין יעקב] שיתנו ריח טוב כלבנון שנאמר ילכו יונקותיו ויהי כזית הודו וריח לו כלבנון; –
את הכל עשה יפה בעתו – מלמד שכל אחד ואחד יפה לו הקב"ה אומנותו בפניו. [אמר רב פפא: זהו שאומרים האנשים, תלה לו קור לדבר אחר (= לחזיר), והוא את שלו עושה. פירוש מגלגלו באשפה, שכך אומנותו]; –
אבוקה כשנים [עם האדם עצמו, לענין היפגעות ממוזיקים] וירח כשלשה. [לאחד – נראה ומזיק, לשנים – נראה ואינו מזיק, לשלשה – אינו נראה כל עיקר]; –
נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים. מנין? – מתמר.
יש מן הראשונים שנקטו זאת כהלכה והוראה מעשית. ויש אומרים שזהו מאמר על דרך הפגלה.

ד. אמר ר' חייא בר אבא: ששה דברים גנאי לו לתלמיד חכם:
אל יצא כשהוא מבושם לשוק, ואמר ר' אבא בנו בשם רבי יוחנן: במקום שחשודים על משכב זכור. אמר רב ששת: לא אמרו אלא בבגדו אבל בגופו, להעביר זיעה הוא. אמר רב פפא: שערו כבגדו, וי"א כגופו דמי.

א. הרמב"ם (דעות ה,ט ובלח"מ) לא הזכיר חילוק בין מקום שחשודים בו על הזכור או מקום אחר.
ב. אף בגופו אין להתיר אלא בכגון שמן הטוב שמעביר זיעה, ולא בבושם בעלמא שאינו מעביר (עפ"י כס"מ דעות ה,ט). וכן לא בידיים מבושמות, שאין בזה העברת זיעה (עפ"י רש"י; לח"מ שם).
ג. הרמב"ם (דעות ה,ט) פסק לאסור בשערו. יש מפרשים שלכך ספק באיסור שאסרו משום חשד נידון לחומרא, כי עניינו מהתורה (עפ"י שו"ת הסבא קדישא ח"ב א. ע"ש) או משום 'הרחק מן הכיעור' (עפ"י גנת ורדים גן המלך סא); –

אל יצא יחידי בלילה – משום חשד (של זנות). ודוקא אם אין קבוע לו זמן ללמוד אצל רבו, אבל קבוע לו זמן – הדבר ידוע שהולך לקביעותו; –

אל יצא במנעלים המטולאים. ופרשו בטלאי על גבי טלאי ובמקום שעל גבי הרגל, אבל במקום העקב לא, ולא בבית אלא בדרך ולא בימות הגשמים (שהטיט מכסה. רש"י) אם היה עני (רמב"ם דעות ה,ט) אלא בימות החמה; –

אל יספר עם אשה בשוק [ואפילו עם אשתו או בתו ואחותו] – לפי שאין הכל בקיאים בקרובותיו]. הפוגע ברחוב באשה שהוא מכיר והיא ראתה אותו, רשאי לומר לה שלום מפני הנימוס, וכך היא מדת דרך ארץ. ויכול גם כן לדבר אתה על אודות המשפחה וכדו' שזהו דרך המוסר, ואין זה בכלל 'אל תרבה שיחה עם האשה' (מהגרח"פ שיינברג שליט"א – מובא ב'דברי חכמים' סעיף 48); –

אל יסב בחבורה של עמי הארץ, שמא יבוא להימשך אחריהם; –

אל יכנס באחרונה לבית המדרש, שלא ייחשב כפושע (= עצל); –

ויש אומרים: אף לא יפסיע פסיעה גסה [דאמר מר פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. מה תקנתו – להחזירו בקידוש שבכניסת שבת], ואל יהלך בקומה זקופה [שהמהלך בקומה זקופה, אפילו ארבע אמות, כאילו דוחק רגלי שכינה, דכתיב מלא כל הארץ כבודו].

ואפילו פחות מארבע אמות אסור [ויש אומרים שאין איסור אלא בד' אמות, אבל תלמיד חכם גנאי הוא לו אף בפחות מד' אמות (עפ"י אמרי נועם כאן; פמ"ג בא"א ב סק"ב – מקדושין לא). ויש אוסרים אפילו לכל אדם בפחות מד' אמות (עב"ח וט"ז שם)].

ולא יכוף קומתו או ראשו יותר מדי אלא במידה בינונית, כמו שהוא עמוד בתפילה (עפ"י רמב"ם דעות ה,ח ועוד).

דף מד

פו. א. עיקר וטפל – מה דינם לענין ברכה?

ב. כיצד מברכים ברכה אחרונה על המאכלים לסוגיהם?

ג. האם מברכים לאחר עשיית מצוה?

ד. כיצד מברכים על שתית מים, לפניה ולאחריה?

ה. מהו נוסחתה של ברכה מעין שלש?

א. זה הכלל: כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוסט את הטפלה (בין בברכה שלפניה בין שלאחריה. או"ח ריב"א עפ"י גמרא מא:), ואפילו הטפלה היא פת, כגון שאכל מליח [לרוב מתיקות שבפיו] ואוכל פת בגללו – הרי הפת טפלה לו.